

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ ДОВКІЛЛЯ ТА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Терміни	Тлумачення
Антропогенний Anthropogenic	Такий, чиє походження пов'язане з людською діяльністю.
Бачення Community vision	Уявлення громади про своє майбутнє.
Біологічна продуктивність Biological efficiency	Кількість відтвореної організмами біоценозу біомаси за одиницю часу. Б. п. – один з важливих показників ресурсовідтворювальних можливостей і стану екосистеми.
Біологічні ресурси Biological resources	«включають генетичні ресурси, організми або їхні частини, популяції або будь-які інші біотичні екосистем, які мають фактичну або потенційну користь для людства» (Конвенція про біологічне різноманіття, 1992). Будь-які біотичні компоненти екосистем, що мають фактичну або потенційну цінність для людини.
Біосферний заповідник (біосферний резерват) Biosphere Reserve	Найхарактерніша еталонна ділянка біосфери в різноманітних географічних областях світу, що охороняється. В б.з. зберігаються природні екосистеми і генофонд даного регіону. На цій території здійснюють постійні наукові спостереження за зміною природного середовища, використовуючи спеціальні прилади, обладнання та природні біоіндикатори. Перші б. з. були засновані в 1976 р. На території України є 4 біосферних заповідники (Асканія-Нова, Дунайський, Чорноморський і Карпатський).
Біорізноманіття Biodiversity	Сукупність популяцій організмів та біоценозів, що сформувалася еволюційно, об'єднаних енергетичними, інформаційними та речовинними відносинами, яка забезпечує виконання біотичної частини біогеохімічних циклів і підтримує термодинамічну нерівновагу та адаптивний структурно-функційний баланс біогеоценотичного покриву та біосфери. Біорізноманіття виконує множину функцій для суспільства (зокрема, харчову, кліматорегулювальну, водорегулювальну, етноландшафтну, ресурсну тощо), фундаментальною з яких є функція самовідновлювального природного капіталу, без якого неможливий суспільно-економічний розвиток.
Вид Species	Сукупність особин, що характеризуються спадковою подібністю морфологічних і біохімічних особливостей, вільно схрещуються і дають плодюче потомство, пристосовані до певних умов життя і займають певний ареал. Ознаки виду успадковуються. Вид є основною одиницею біологічної систематики.
Визначення екологічних пріоритетів Setting environmental priorities	Процес консультацій зацікавлених сторін, який дає змогу спрямовувати екологічні інвестиції на розв'язання найбільш нагальних для життя громади проблем. В ідеалі цей процес передбачає, що вкладені гроші принесуть максимально можливу користь для здоров'я населення і поліпшення екологічних умов.
Визначення масштабу оцінки Scoring	Попереднє дослідження при виконанні оцінки впливу на довкілля, яке має на меті визначення обсягу робіт, складення переліку необхідних фахівців та списку найважливіших питань (на цій стадії часто проводиться зустріч з громадськістю).
Гігієна довкілля Environmental health	За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я - заходи спостереження, управління і контролю, що проводяться для зменшення або ліквідації небезпечних факторів негативного впливу довкілля на здоров'я людини.
Гранично допустима концентрація, ГДК Maximum allowable concentration	Максимальна концентрація шкідливого чинника, який, діючи впродовж необмеженого часу, не викликає порушень здоров'я людини та її нащадків.
Громада Community	Територіальна спільнота людей, об'єднаних адміністративними, економічними, культурними, релігійними та іншими зв'язками. Як правило, громада усвідомлює наявність певних ознак або інтересів, які виокремлюють її з-поміж ширшого загалу.
Громадські збори/форум Public forum	Збори громадян для відкритого обговорення тем, які становлять громадський інтерес. Інколи громадським форумом є періодичні (регулярні) відкриті зібрання громадськості.

Громадська організація Public (non-governmental) organisation	«...Об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів...» (Закон України «Про об'єднання громадян»).
Громадські слухання Public hearing	Певним чином оформлене (з запрошенням відповідальних осіб та зацікавлених сторін, веденням протоколу і т.п.) обговорення певного питання (наприклад, проекту або програми).
Громадськість Public	Одна або кілька фізичних або юридичних осіб, чи їхні об'єднання, організації або групи, котрі діють згідно з національним законодавством або практикою.
Група зацікавлених сторін (ГЗС) Stakeholders group	Група представників різних організацій та громадян, яка виступає ініціатором місцевих екологічних програм. Вона з'ясовує думку громади про екологічні проблеми і шляхи їхнього вирішення та активно залучає зацікавлені сторони і громадськість до участі у Місцевій екологічній програмі дій.
Деградація екосистеми Ecosystem degradation	Руйнування екосистеми, втрата нею здатності до саморегуляції.
Деградація земель Land degradation	Природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів (Закон України «Про охорону земель», 2003 р.).
Евтрофікація (від грец. <i>eutrophia</i> - гарне живлення) Eutrophication	Збагачення рік і озер біогенними елементами, що супроводжується підвищенням продуктивності вод. Евтрофікація може бути результатом природного старіння водоймища, внесення добрив або забруднення стічними (у т. ч. з полів) водами. Для евтрофних водойм характерна багата літоральна і субліторальна рослинність, рясний планктон. Штучно незбалансована евтрофікація може спричиняти бурхливий розвиток водоростей («цвітіння» вод), дефіцит кисню і мор риби та інших тварин.
Екологічна експертиза Ecological expertise	Вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці перед проектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан довкілля та здоров'я людей.
Екологічна інфраструктура Environmental infrastructure	Сукупність основних засобів поводження з об'єктами довкілля та відходами (водогін, каналізація, захисні дамби, звалища тощо).
Екологічна криза Environmental crisis	Загрозливий для стану та ідентичності системи чи об'єкту процес, що протікає в екосистемі.
Екологічна мережа (екомережа) Ecological network	Система просторовим чином зв'язаних біотопів (ділянок з біоценозами) на місцевому, регіональному чи іншому рівні, яка має певний правовий статус та відновлює природний каркас території. Екомережа є втіленням екосистемного підходу в процесі просторово-планувальної діяльності і є базовим інструментом екологічно збалансованого розвитку на рівні біогеоценотичного покриття.
Екологічна політика Environmental policy	Сформульоване ставлення суб'єкту діяльності (особи, громади, організації, держави тощо) до навколишнього середовища. На рівні суспільства означає систему засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на навколишнє середовище і спрямованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку.
Екологічний менеджмент Environmental management	Сукупність методів і заходів по управлінню об'єктами природного середовища, відходами, природними ресурсами. На рівні підприємства - заходи по зменшенню негативних впливів на довкілля, доцільному використанню природних ресурсів і т.п.
Екологічна безпека Environmental safety	Небезпека, джерелом якої є екологічні чинники
Екологічний туризм Environmental tourism	1. Туризм, метою якого є ознайомлення з різними екосистемами. 2. Відвідання заповідників, національних парків. 3. Активний відпочинок, який не завдає шкоди довкіллю (пішки, на велосипеді, човні). 4. Інколи до еко-туризму зараховують сільський туризм (екскурсії на річку, в ліс, метою яких є заходи, спрямовані на поліпшення стану довкілля)
Екологічні пріоритети Environmental priorities	Пріоритетні заходи, спрямовані на поліпшення стану довкілля/чинників, негативний вплив яких має бути знижено (або зменшено) в першу чергу з метою покращання стану навколишнього природного середовища

Екологічна проблема Environmental problem	Проблема навколишнього природного середовища (наприклад, забруднення, деградація); проблема, викликана погіршенням стану довкілля (захворювання людей через забруднення води або евтрофікація озера, викликана зливом з полів)
Екологічний моніторинг Environmental monitoring	Система регулярних спостережень за визначеними параметрами навколишнього середовища, яка забезпечує отримання, передавання та опрацювання інформації з метою своєчасного виявлення негативних процесів, прогнозування їх розвитку та інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.
Екосистема Ecosystem	Єдиний природний комплекс живих організмів та середовища, у якому вони існують (атмосфера, ґрунт, водойма та ін.), у якому всі компоненти пов'язані обміном речовин та енергії. Поняття «Е» застосовується до природних об'єктів різної складності і масштабів, це може бути океан або ставок, тайга чи гайок. Синонімом до «Е» часто вживають термін «біогеоценоз»
Експертиза Expertise	Фахове дослідження певних справ, питань, які потребують спеціальних знань (напр., медична, судова експертиза)
Експозиція Exposition	Тут: вплив певного об'єкта на дію шкідливого чинника. Для характеристики експозиції, як правило, необхідно знати тривалість та інтенсивність впливу. В результаті експозиції об'єкт отримує певну дозу
Експрес-оцінка екологічної ситуації (ЕОЕС)	Методика екологічного аудиту, яка розроблена Всесвітнім банком, Програмою розвитку ООН та Програмою міського розвитку комісії ООН населених пунктів. ЕОЕС розроблена для того, щоб дати змогу місцевим фахівцям швидко оцінити стан екологічних умов у громаді і підготувати вихідні дані щодо формування бачення громадою її майбутнього
Зацікавлена сторона Stakeholder	Особа, урядова або громадська установа або організація, яка має конкретний інтерес, відповідальність, або яку безпосередньо зачіпає певна діяльність чи проєкт (від англійського stake - ставка в азартній грі). Слово stakeholder ще не зафіксовано у словниках загального користування
Захворюваність Morbidity	Відношення кількості осіб з уперше виявленими ознаками хвороби до чисельності населення.
Зв'язки з громадськістю Public outreach campaign	Кампанія по інформуванню та залученню до певної діяльності широких громадських прошарків (термін походить від англійського слова outreach, яке вживалося в значенні «активне поширення певної соціальної допомоги шляхом пошуку тих, хто її потребує та переконання їх, що ця допомога для них корисна»)
Зворотній зв'язок Feedback	Інформація або інша реакція об'єкта у відповідь на дію, вимогу, запит.
Здоров'я (людини) Human health	Стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя (а не лише відсутність хвороб).
Земельні ресурси Land resources	Сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві
Ідентифікація екологічних проблем Environmental problems identification	В методології МЕР - консультативний процес з широкою участю зацікавлених сторін і громадськості, який дозволяє сформулювати перелік актуальних екологічних проблем і приймається усіма учасниками процесу як основа для дії
Індикатори здоров'я Health indicators	Показники, що використовують для якісної та кількісної характеристики здоров'я та контролюють з метою його збереження та укріплення. І. формують, виходячи з уявлення про здоров'я як феномен, що інтегрує фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну сфери людини.
Інтегроване (комплексне) управління природними ресурсами Integrated nature resources management	Економіко-правовий інструмент гармонізації чисельних суперечливих інтересів природокористувачів певної території. За змістом – це динамічний процес розроблення та реалізації скоординованої стратегії, спрямованої на розподіл природних ресурсів з метою збереження та збалансованого використання наявних територій.
Кампанія Campaign	Ряд скоординованих заходів, таких як публікації у пресі, мітинги і т.п., спрямованих на досягнення певних суспільних цілей
Кейс Case study	Чіткий усебічний опис уявної ситуації (як правило, на основі реальної), який використовується у навчальному процесі для обговорення, вибору управлінського рішення (від англ. case - прецедент, випадок)
Конвенція	Міжнародна багатостороння угода. Якщо конвенція ратифікована

Convention	країною, її положення набувають силу закону
Ландшафт Landscape	«Територіальна система, що складається з природних або природних та антропогенних компонентів і комплексів нижчого таксономічного рангу, які взаємодіють між собою» (ГОСТ 18.8.1.01-86. Ландшафти). «Територія, як це розуміється людьми, характер якої є результатом дії та взаємодії природних та/або людських факторів» (Європейська ландшафтна конвенція, 2000 р.).
Місцевий екологічний план дій, МЕПД Local environmental action plan, LEAP	План заходів (організаційних, технічних та ін.), спрямованих на поліпшення стану середовища (природного, техногенного, соціального) з метою зменшення загроз здоров'ю людини, довкіллю та якості життя у конкретному населеному пункті (громаді)
Обізнаність широких кіл громадськості з питань довкілля Public environmental awareness	Усвідомлення населенням наявних проблем довкілля, бажання покращити ситуацію
Орхуська Конвенція Aarhus Convention	Конвенція про доступ до інформації, участі громадськості у прийнятті рішень і доступі до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, підписана у червні 1998 р. в м. Орхус (Данія). Ратифікована парламентом України 6 липня 1999 р.
Оцінка впливу на навколишнє середовище, ОВНС Environmental impact assessment, EIA	1. Національна процедура оцінки можливого впливу на довкілля, де «вплив» означає будь-які наслідки планованої діяльності для довкілля, включаючи здоров'я і безпеку людей, флору, фауну, ґрунт, повітря, воду, клімат, ландшафт, історичні пам'ятки та інші матеріальні об'єкти. Поняття впливу охоплює також соціально-економічні наслідки 2. Розділ проектної документації і діяльність по складанню такого розділу. Метою ОВНС є екологічне обґрунтування доцільності проектованої діяльності та способів її реалізації, визначення шляхів і засобів нормалізації стану довкілля та забезпечення вимог екологічної безпеки
Оцінка стану довкілля Environmental assessment	Всебічна характеристика стану довкілля.
Пілотна програма Pilot Program	Програма, яка упроваджується вперше й повинна служити моделлю для інших програм
Популяція Population	У біології - сукупність особин одного виду, що тривало займає певний простір і відтворює себе протягом численних поколінь. У сучасній біології популяція розглядається як елементарна одиниця процесу еволюції, здатна реагувати на зміни середовища перебудовою свого генофонду
Порогова залежність	Така залежність ефекту або наслідку від дози, для якої припускається існування порогового рівня інтенсивності діючого фактора або порогової малої дози. При інтенсивностях або дозах, менших за порогові, ефект відсутній. Протилежне - безпорогова залежність, при якій вважається, що негативні наслідки спричиняє яка завгодно мала доза або інтенсивність.
Потенційна ємність системи Carrying capacity	Здатність екосистеми підтримувати життя певної сукупності людей (або інших видів організмів) без втрати ресурсо-відновлювальних властивостей.
Превентивні заходи Prevention measures	Заходи, спрямовані на запобігання впливу негативних процесів і явищ.
Припустимий ризик Acceptable risk	Ризик, при якому немає потреби впроваджувати обмеження або інші попереджувальні заходи. Концепція припустимого ризику часто використовується при нормуванні шкідливих факторів довкілля або прийнятті рішень щодо захисту від можливих катастрофічних ситуацій. В основі використання концепції лежить порівняння очікуваної шкоди від екологічних, медичних, соціальних факторів із вартістю запровадження попереджувальних заходів.
Природний ландшафт Native landscape	Цілісний природно-територіальний комплекс з генетично однорідними, однотипними природними умовами місцевостей, які сформувалися в результаті взаємодії компонентів геологічного середовища, рельєфу, гідрологічного режиму, ґрунтів і біоценозів.
Природно-заповідний фонд Protected areas	Сукупність природних територій і об'єктів, що мають охоронний статус.
Рекреаційні ресурси Recreational resources	Ресурси довкілля, які можуть бути використані для відпочинку та оздоровлення (море, озеро, ліс, парк).
Смертність Mortality	Загальна кількість померлих або загиблих за певний період часу на 100 тисяч населення.
Стійке (стале, збалансоване, невиснажливе) використання	Використання компонентів біологічного різноманіття таким чином і такими темпами, які не приводять у довгостроковій перспективі до

біоресурсів Sustainable use of biological resources	вичерпання біологічного різноманіття, тим самим зберігаючи її властивість задовольнити потреби теперішнього і майбутнього поколінь і відповідати її сподіванням».
Стійкий (сталий, збалансований, гармонійний) розвиток Sustainable development	Розвиток громад і суспільства, при якому задоволення соціальних та інших потреб громадян відбувається за рахунок економічної діяльності в межах екологічної ємності природного середовища. Термін запропонований Групою експертів з навколишнього середовища і розвитку (Комісія Брундтланд, 1987 р.) в наступній редакції: «Стійкий розвиток - це такий розвиток, при якому задоволення потреб теперішнього покоління не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти їх власні потреби».
Територіальна громада Territorial (local) community	Згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування» - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр
Фактори довкілля Environmental factors	Фізичні, хімічні, біологічні, соціальні чинники природного та техногенного середовища, які впливають або можуть вплинути на здоров'я людини, соціальне середовище та якість життя.
Цільова аудиторія, цільова група Target audience, target group	При підготовці та виконанні кампанією проектів - група осіб, яка в першу чергу повинна одержати інформацію чи відчутти ефект від проекту. Інформація чи завдання проекту готуються з урахуванням сподівань, типових характеристик та особливостей представників цільової групи